

НОВЫЯ НАЗВЫ— НОВЫЯ ІМЁНЫ

Наш карэспандант звярнуўся да дырэктара тэатра М. Міхайлава з просьбай тлумачыць, над чым працуе ў гэтым юбілейным годзе тэатр, які творы пакажа ён напярэдадні 50-годдзя Вялікага Кастрычніка і якія планы ў калектыву на будучае.

— Мы лічым сваёй першачарговай задачай мець уласны рэпертуар, не падобны на рэпертуар іншых тэатраў рэспублікі. Таму першы клопат наш — сувязь з мясцовымі аўтарамі, выхаванне з іх драматургаў. На нашай сцэне ідзе, як вядома, п'еса магільскага журналіста Я. Тарасова «Гэта было ў Магілёве». З захваленнем іграем мы спектакль па п'есе І. Ісачані «Мурыны бор». У час гастролу па вобласці наладзілі выпусціць лічэ аздэн арыгінальны спектакль па п'есе маладога аўтара — «Мала сказаць любіць» (... выхавай сына) — Льва Гарачова. Гэты спектакль толькі за час гастролу мы паказалі гледачам 44 разы.

Прыступаем да работы над другой п'есай Я. Тарасова — «Дняпроўскі ружэй». П'еса апавядае пра тое, як магільчане 23 дні трымалі абарону ў час вайны. Ставіць спектакль галоўны рэжысёр тэатра В. Валадарскі, афармляе М. Волахаў.

50-годдзю Савецкай улады прысвячаем мы і спектакль па п'есе М. Матушэвіча «Ты дні і тры ночы» — пра героўз камсамольцаў, якія змагаліся з фашыстамі ў час вайны. Спектакль гэты ставіць рэжысёр А. Раўскі.

Бліжэйшыя нашы планы — да 100-годдзя дзяржавы М. Горькага наставіць «Гора Бульчова», тым больш, што ў калектыве ёсць актывіст на галоўную ролю. Гэта — народны артыст РСФСР А. Радзіўнаў. Ужо размеркаваны ролі, і п'еса, як кажуць, добра «развілася».

Цікавіць нас і раман Ю. Германа «Справа, якой ты служыш». І гэта не з абсягу беспрэдаметнага летучэння, бо ёсць п'еса, напісаная на матывах раману.

У новы сезон тэатр уваходзіць з новымі сцэнамі і ў п'есах, і ў прамым сэнсе слова. Праўда, з Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута мы атрымалі сцэна Усяго аднаго выхаванца — Ул. Глінскага. Але, як кажуць, самі не спалі ў шпанку. З культурна-вучыцельска да нас прыйшлі Валя Рагачова і Света Грыбавая — дэдуцкі, выхаваннем якіх тэатр займаўся на працягу ўсёй іх вучобы.

Сцэна са спектакля Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра «Звычаны чалавек» па п'есе Леаніда Іонана. У роліх артыста В. Рагачова (Ганічак) і артыст А. Рыбакоў (Ладзігін).
Фота А. ГОЛЫША.

МІНСКІ ДЗЯРЖАўНЫ ЦЫРК

БАЛАДА ПРА ПАРТЫЗАН

Савецкія і замежныя майстры, і ўсе яны аднадушныя ў адзін мэта: стварыць выдатнае мастацтва.

1700 месці Мінскага цырка заўтра зноў запоўняць гледачы. Цырк пачынае свой чарговы, дзесяты сезон.

Наша першая праграма, — сказаў карэспандэнту «Літаратуры і мастацтва» дырэктар цырка М. Марусалаў, — вядзі пантанумны паказ «Партызанская балада». Ён прысвечаны 50-годдзю Кастрычніка.

Цыркавая пантаніма, як вядома, гэта відэішча феэрычнага характару, у якім эфэктныя пастаянна аднаўляюцца нумары аб'яднаны пэўным сюжэтам. Сюжэтны і наш паказ. У яго аснове — адзін з эпізодаў партызанскай барацьбы беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Разведка донесла, што 16 лютага 1943 года гебітс-камісар Фрыдрых Фенс у суправаджэнні вядомай, добра ўзброенай світы адправіўся ў аддаленае ўрочышча на палівае. Партызаны вырашылі сустрэць гітлераўцаў як належна...

У гэтым эпізодзе, пра які расказвалі газеты, мы амаль нічога не змянілі. Толькі ў нашым паказе партызанскія баіцы — былі цыркавыя, якія ўзялі ў рукі аўтамат і шабля. Высокая матрыяра-настаўніцтва выканаць заданне камандаванні.

Які адзін з саўтараў сцэнарыя (у яго напісанні прымаў удзел партыя А. Волкні і П. Макаў, галоўны рэжысёр цырка М. Лукавецкі) магу засведчыць, што нам давялося перадаць ім гэта аднадушна. Сапраўды, як перанесці на арэну цырка абстаноўку партызанскай вайны, падаць баявыя эпізоды? Адначасова з падрыхтоўкай новай праграмы давялося і вучыць маладых выканаўцаў. На пэўную рызыку ішлі і аўтары, і артысты — падобных паказаў амаль не было ў цырку.

Цікавыя цыры зоду. Зрэшты, апошнія слова належыць гледачу. Імя канчаткова мэрваваць, удалася ці не удалася нам нова праграма.

Важным кампанентам відэішча стала музыка. Хаду ў сувязі з гэтым адзначыць паспяховую работу для цырка кампазітара Яўгена Глебава. Я. Глебаў адрозны ўважлівай у цыркавую атмасферу і стварыў музыку, якая, на мой погляд, мае і самастойнае значэнне.

Што сказаць пра ўдзельнікаў «Партызанскай балады»? Гледачы ўбачаць дзяўчыну пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Паўлючана Асеіненскага АССР Мухар-Вака Понамава. Яны нядаўна з'явіліся ў батальёнах сцягавых гвардыі «Баяны і Мір». У праграме прадстаўлены арыгінальныя атрыццены «Сланы і танцоўшчыцы» пад кіраўніцтвам заслужанага артыста РСФСР Аляксандра Карнілава і яго сына Анатоля.

У паказе ўдзельнічаюць многія маладыя артысты. Для некаторых гэта выступленне будзе «пунёўкай у жыццё». Праграму аформіў мастак В. Кляшчэўскі, рэжысёр — М. Лукавецкі.

У СВЕЦЕ КАЗАК

Ранішняе сонца тонкімі праменямі крапаецца аякна, за якім спіць дзіця. І дзіця прычынаецца. Праз аякна яго бацька дзіцячы аярнамент галі і лісты, раскіданыя блізкаўмамі навуі вільгаці, бацьчы бягучую ўдалачны прастору, на поўнае салодкім навастр, водарам мільёнаў кветак, гоманам, спевам зямнога жыцця.

Цудоўны гэты свет, а ў дзіцячым усцяпрывіці — асабліва.

І імяна такім — цудоўным, бясконца напоўненым марамі, фантастычнымі і рэальнымі істотамі, ласкавым і княпцём — паўстае ён перад намі ў творчым беларускай мастацкі Алены Лось.

Вось ужо дзесяць год працуе яна ў кніжнай і станковай графіцы. Ёе галоўнае, сапраўды глыбокае захваленне — казка.

Алена Лось пашчасліва амаль адразу знайці сабе. На першы погляд можа здацца, быццам вядома ўжо абмежаваны той напрамак, у якім спецыялізаваны талент. Але гэтае ўзлеўненне рабіваецца талент, як толькі бліжэй знаёміцца з іх работамі, у большасці якіх ярка і моцна гучыць радасць творчэсці, радасць свабоднага мастацкага выяўлення сваёй прыроды. Яе малюны прыносяць радасць не толькі маленькім чытачам казак.

Алена Лось пашчасліва амаль адразу знайці сабе. На першы погляд можа здацца, быццам вядома ўжо абмежаваны той напрамак, у якім спецыялізаваны талент. Але гэтае ўзлеўненне рабіваецца талент, як толькі бліжэй знаёміцца з іх работамі, у большасці якіх ярка і моцна гучыць радасць творчэсці, радасць свабоднага мастацкага выяўлення сваёй прыроды. Яе малюны прыносяць радасць не толькі маленькім чытачам казак.

Пятніца, 15 верасня 1967 года.

КІНО пачынаецца з хронікі. Для таго, каб зняць кінахроніку, не трэба ні дарагога абсталявання, ні актываў, ні павільёнаў, ні дэкарацыі. Чалавек з кінаапаратам — вось і ўся кінастудыя.

Гэты чалавек з кінаапаратам з'явіўся на Беларусі толькі ў нас першай сусветнай вайны (калі мэрваваць па матэрыялах архіваў). Да таго наш край не вельмі яго прааблавіў. Якім чынам, дзе спадзявацца на сенсацыі, дзе яго чакала злыства.

Іншая справа, калі на палях Беларусі захалях парохам і крывёю. У каторы раз...

Тут скардзіцца пільніцы. Спрэчы сцява канчак. Каб багата адароны. Мілья край наш зваліваць...

У Красногорскім кінатэатры захаваюцца кадры аб наведванні Бабруйска Мікалаем ІІ. У гонар яго вялікасці быў наладжаны агляд войска. Стужка так і называецца: «Парад войска ў прысутнасці Мікалая ІІ».

Захаляць і іншыя кінатэатры часоў, па змесце, аднак, далёкія ад папярэдняга. Така стужка «Вяртанне бежанцаў у Оршу». Гора народа мала кляпаціла «яго вялікасці». Ва ўсім разе, на гэтым «парадзе» ганаровы госць ужо не прысутнічаў...

А потым, выбухнула рэвалюцыя. І кінатэатра падгледзела хваляючыя эпізоды нараджэння новага свету. Вось рэдакцыя рэвалюцыйных лістовак фронтовакам, пахаванне камісара, вяртанне нямецкіх салдат у сувязі з рэвалюцыяй у Германіі...

Кадры яшчэ вельмі аднастайныя па форме. Яны зняты з адной кропкі, без перамяшчэння апарата. Пошук абмяжоўваецца галоўным чынам выбарам аб'екта і вяр'ваваннем тэхнічных прыёмаў. Здымкі вядуць маскоўскія і петраградскія аператары.

Прыблізна ў 1918 годзе з'яўляецца першая беларуская хронікальная стужка. Яе знялі відабене. Віцебскі губернскай аддзел народнай асветы вёў актывную работу па распаўсюджванню фільмаў. Быў накуплены вялікі фонд карцін. Удалося нават забяспечыць суседнюю Смаленскую вобласць. Калі ў горадзе адкрыліся кіналабараторыя, з'явілася, нерэшце, магчымасць рабіць і свае ўласныя здымкі. Яны праходзілі ў самім горадзе і ў вайсковых частках не ўскраінах.

На жаль, ініцыятыва відабене хутка згасла, на ўсякім разе ў архівах не захавалася слядоў пазнейшых здымак.

Кінасправа, аднак, працягвала развівацца. 16 красавіка 1925 года кінакамітэт пры аддзеле прапаганды і агітацыі ЦК КПБ прыняў спецыяльную пастанову «Аб здымках хронікі Беларусі». У ёй «Белдзяржкіно» даручалася вывесці лічэ, ці магчыма выкарыстанне ў Мінску ілюстрацый для пазнавальнага здымак. Студыя атрымала заданне зняць хроніку Савецкай Беларусі, ахвотнікі важнейшых гаспадарчых, культурных і бытавых ўстановаў, прыродныя мясціны, з'езды Саветаў і розныя нарады...

Гэта першы дакумент аб беларускай кінахроніцы.

Паставава неўзабаве пачала ажыццяўляцца.

Аператар Чупатаў, запрошаны з Масквы, зноў і мая 1925 года ў Мінску дэманстрацыю працоўных, вайсковы парад, святоннае гуляненне.

Другі аператар-хронікер, М. Ляонцёў, прыняты на стужку работу ў студыю, зноў з'явіўся Камуністычнай партыі, камсамола ў прафсаюзу Беларусі, рэпартажы пра прыбыццё ў Мінск замежных рабочых дэлегацыі, пра адкрыццё сельскагаспадарчай акадэміі,

аднаго з першых у сталіцы дзіцячага сада...

Кадры беларускай кінахронікі пачалі дэманстравацца на экране. Яны ўзніклі цікавасць гледачоў да падзей грамадскага жыцця, добра служылі справе камуністычнага выхавання працоўных. Трэба памятаць, што ў той час у гарадах і вёсках яшчэ не было радыё, значная частка насельніцтва не ўмела чытаць і лічыць. Значнае хронікальна-дакументальнае стужак ад гэтага яшчэ больш узростава.

Стужкі Ляонцёва не былі свабодныя ад недахопаў. Аператар звычайна вёў здымкі з адной кропкі, доўгімі кадрамі, што не давала магчымасці пры мантажы перадаць рытм і тэмп падзей. Кінааператар часта выступаў яшчэ як фатограф. У пэўнай ступені гэта адлюстравала тэбу ўсёй тагачаснай кінахронікі. Наватарскі пераварот у дакументальным кіно

дэманстрацыі, звесты паліцыйскі... Зноў змяніў шар. З надзеяй «Капіталізм» паўстаюць крэйсеры танкі, яны зліваюцца ў слова «Вайна»...

Фільм заканчваецца кадрам, які паказвае, як ідзе Кастрычнік, падобна радыёхвалі, распаўсюджваюцца па зямлі. З іх зыходзіць хваля павуляецца азіяцкія рабочыя са словам «Прытанне», негр — са словам «Кастрычнік» і еўрапейскія рабочыя разбівае ланцуг капіталізму...

Поспех першага мультыплікацыйнага фільма захваціў «Белдзяржкіно» выпусціць і іншыя падобныя стужкі, галоўным чынам грамадска-асветніцкага характару. На экраны з'явіліся «Спажываўшчыцы БССР», «Бунт у бую», «Жыцьця дэмы». Яны былі прыхільна сустрацены грамадскасцю.

Першай вялікай работай кінаапаратнікаў «Савецкай Беларусі» ў жанры дакументальнага кіно была карціна «Такая наша Беларусь» (1927), рэжысёр Я. Пятроў, аператар Д. Шлюглейт. Фільм здымаўся летам і восенню 1927 года і быў задуманы як панарама новага жыцця беларускага народа. У карціне былі паказаны новыя сельскагаспадарчыя арыелі і камуны, ільняткавая фабрыка «Дзвін» у Віцебску, маючы Чырвонай Арміі, выкарысцьвалася фільмацыйная хроніка. Пабудова па хронікальна-тэматычным прынцыпе дазволіла аўтарам паказаць жыццё рэспублікі ў перспектыве.

Аператару Д. Шлюглейту ўдалося крэатыўна Беларусі. Аператар здымаў, аднак, толькі буйныя і сярэднія планы, неадох электраэнергіі не даваў магчымасці падключыць асветляльны прыборы, каб зняць агульныя планы.

Першая карціна пра рэспубліку з поспехам прайшла па экраны краіны.

Услед за фільмам «Такая наша Беларусь» з'явіўся шэраг твораў, прысвечаных калектывізацыі і індустрыялізацыі рэспублікі — «Калгас» (1928), «Узнімайка» (1930), «Гомельшчына» (1930), «Беларуская вясна» (1929), «З багны» (1930), «Заваяваная зямля» (1930), «За калектывізацыю» (1930), «Асімба» (1930).

У пачатку трынаццатага гадоў амаль не было ніводнага творчага работніка кінастудыі «Савецкай Беларусі», які не здымаў бы хронікальных стужак. Яны рабіліся адначасова з ігравымі, у прамежках паміж пастановамі. Але калі агульная культура здымак была ўжо даволі высокай, дым дакументальнаму кіно пачалі шодзіць шматлікія ініцыятыўкі. Часам хронікальныя фільмы рабіліся цэльнымі і ігравымі, напрыклад, «Мая калгасны» Я. Дзісана і Б. Шрайбурга. Высокай якасці карцін пераходзіла і пагона за ўважлівай аператарскай. Фільм «Аб двух заводах», напрыклад, аб'ём вышпаны за 36 гадзін...

Нагледзчы на недахопы, фільмы дэвалі цікавы матэрыял аб сацыялістычным будаўніцтве і вялікіх пераўтварэннях, што адбываліся ў рэспубліцы.

Урад рэспублікі, прызначаючы важнае выхавачае значэнне дакументальнага кіно, вырашыў уладкаваць вытворчасць неігравых карцін. У пачатку 1930 года была апублікавана паставава падрыхтоўчай камісіі Саўнаркома БССР «Аб павялічэнні вытворчасці і дэманстрацыі палітычна-асветніцкіх фільмаў». У пункце і пастававы гаварылася: «Арганізаваць пры «Белдзяржкіно» сектар для вытворчасці палітычна-асветніцкіх фільмаў».

Пачынаўся новы этап у гісторыі беларускага дакументальнага кіно.

Г. РАТНІКАУ.

алянасці. Сталія работы мастацкі (сюды ж трэба далучыць і кніжкі, аформленыя ён разам з Г. Якубені) вылучаюцца свабодай у ажыццяўленні мастацкай задумы, актывнасцю аўтарскай думкі. Апісальнасці тут няма месца.

Лёгка і непрымушана размышляюцца ілюстрацыі на разваротах. Плоскасця, дэкаратыўна вырашаныя раслінныя матывы запануюць іх арнамантам ці пейзажам, ствараючы квітэста, сапраўды казачнае асяроддзе, у якім дзейнічаюць любімыя героі дзіцяці. Дабіцца, каб ніжняя старонка стала вольна артанічным асяроддзем для пераважаючых такіх прыпынкі мастацкі, яюга яна заўсёды прытрымліваецца.

Асобнай увагі заслугоўвае каліровае вырашэнне ілюстрацыі. Можна ўпоўна гаварыць аб бясспрачным жывапісным таленце мастацкі. Яна выкарыстоўвае даволі шырока (для графікі) палітуру колераў і ў большасці выпадкаў умее падпарадкаваць і сваёй волі і мотам жывапіснай гармоніі. Прыгожыя колеры прысьмяна дапаўняюць адзін другі. Побач з яркімі, чыстымі раптам загучыць які-небудзь складаныя зялёны або охрысты. Асабліва выразна і высакродна гучыць у гэтым асяроддзі чорны. Калі, напрыклад, узляз такі кніжкі, як «Дударыч», В. Вітні аб «Мапа і мядзведзь» (народная казка), аформленыя разам з Г. Якубені, дык, дык знаяцца, тут шчасліва спалучыліся традыцыі беларускага выяўлення каля фальклору і тое разуменне колераў, якое прынеслі ў мастацтва Гаген і Маісцэ.

Трэба сказаць, што іншы раз, калі глядзіш ілюстрацыі Алены Лось, не ўзнікае пераканання, што ў пэўным выпадку выкарыстаны толькі неабходны мінімум срэдаў, што выкарыстаны ён поўнаасю, мэтаанаварана. Гэта бывае абумоўлена яка кампазіцыйнымі, так і жывапіснымі прыёмамі (што датычыць апошніх, нель-

га не ўлічыць паліграфічнае выкананне, якое ў нас, на жаль, даўна не заўсёды дакладна перадае вартасці арыгінала).

Алена Лось актывна выкарыстоўвае ў ілюстрацыях да дзіцячых казак фальклорныя выяўленчыя матывы. Сістэматычна, сур'ёзна збірае і вучыцца яна творы народнага мастацтва.

Вось кніжка, выкананая паводле ўражанняў ад пазедзі ў Горнаўскую вобласць, цалкам пабудаваная на фе фальклорным матэрыяле, — кажа Алена і бярэ з паліцы, устаўленай народнымі цацкамі, адну матрыцоў. Яна паказвае, як росце гэтай цацкі можна трансфармаваць у элемент афармлення кніжкі.

Дарчы, народнымі цацкамі ўстаўлена не адна паліца, а ўсё кватра Алены. Тут і калекцыя дымкаўскай керамікі, горнаўскія конікі, і конікі з поўначы, і горнаўскія матрышкі, і нават той самы кірмавоны кот-скарбонка...

Зразумела, што калекцыя Алены Лось — не проста ўпрыгожанне пакоя, а неабходны матэрыял для работы, які пастаянна выкарыстоўваецца.

А вось гэты казка, — кажа Алена (размова ідзе пра «Дударыч» В. Вітні), — выканана па матэрыялах, сабраных у часе паездкі на Палессе.

Мастацка паказвае вялікую панку з малюнкамі, у якіх дакладна занатаваны і ўзоры народнай вшыўкі наешукоў, і прадметы іх хатняга ўжыцця.

Фальклорныя матывы Алены Лось бярэ з першакрыніцы. Асюль і тал глыбінны, і тал чыстае мастацкай мовы, яны мы ўспрымаем у яе ілюстрацыях як народны каларыт і народны дух.

Кніжкі, аформленыя Аленай Лось, служыць для дзіцяці своеасабытым дапаможнікам для першага знаёмства са скарвінай народнага мастацтва. І ў гэтым сэнсе стварэнне мастацкай — ірхна старонка беларускай кніжнай графікі. Ірхна і непаўтарна.

Міхась ЗАБОРАУ.

Першай вялікай работай кінаапаратнікаў «Савецкай Беларусі» ў жанры дакументальнага кіно была карціна «Такая наша Беларусь» (1927), рэжысёр Я. Пятроў, аператар Д. Шлюглейт. Фільм здымаўся летам і восенню 1927 года і быў задуманы як панарама новага жыцця беларускага народа. У карціне былі паказаны новыя сельскагаспадарчыя арыелі і камуны, ільняткавая фабрыка «Дзвін» у Віцебску, маючы Чырвонай Арміі, выкарысцьвалася фільмацыйная хроніка. Пабудова па хронікальна-тэматычным прынцыпе дазволіла аўтарам паказаць жыццё рэспублікі ў перспектыве.

Аператару Д. Шлюглейту ўдалося крэатыўна Беларусі. Аператар здымаў, аднак, толькі буйныя і сярэднія планы, неадох электраэнергіі не даваў магчымасці падключыць асветляльны прыборы, каб зняць агульныя планы.

Першая карціна пра рэспубліку з поспехам прайшла па экраны краіны.

Услед за фільмам «Такая наша Беларусь» з'явіўся шэраг твораў, прысвечаных калектывізацыі і індустрыялізацыі рэспублікі — «Калгас» (1928), «Узнімайка» (1930), «Гомельшчына» (1930), «Беларуская вясна» (1929), «З багны» (1930), «Заваяваная зямля» (1930), «За калектывізацыю» (1930), «Асімба» (1930).

У пачатку трынаццатага гадоў амаль не было ніводнага творчага работніка кінастудыі «Савецкай Беларусі», які не здымаў бы хронікальных стужак. Яны рабіліся адначасова з ігравымі, у прамежках паміж пастановамі. Але калі агульная культура здымак была ўжо даволі высокай, дым дакументальнаму кіно пачалі шодзіць шматлікія ініцыятыўкі. Часам хронікальныя фільмы рабіліся цэльнымі і ігравымі, напрыклад, «Мая калгасны» Я. Дзісана і Б. Шрайбурга. Высокай якасці карцін пераходзіла і пагона за ўважлівай аператарскай. Фільм «Аб двух заводах», напрыклад, аб'ём вышпаны за 36 гадзін...

Нагледзчы на недахопы, фільмы дэвалі цікавы матэрыял аб сацыялістычным будаўніцтве і вялікіх пераўтварэннях, што адбываліся ў рэспубліцы.

Урад рэспублікі, прызначаючы важнае выхавачае значэнне дакументальнага кіно, вырашыў уладкаваць вытворчасць неігравых карцін. У пачатку 1930 года была апублікавана паставава падрыхтоўчай камісіі Саўнаркома БССР «Аб павялічэнні вытворчасці і дэманстрацыі палітычна-асветніцкіх фільмаў». У пункце і пастававы гаварылася: «Арганізаваць пры «Белдзяржкіно» сектар для вытворчасці палітычна-асветніцкіх фільмаў».

Пачынаўся новы этап у гісторыі беларускага дакументальнага кіно.

Г. РАТНІКАУ.

алянасці. Сталія работы мастацкі (сюды ж трэба далучыць і кніжкі, аформленыя ён разам з Г. Якубені) вылучаюцца свабодай у ажыццяўленні мастацкай задумы, актывнасцю аўтарскай думкі. Апісальнасці тут няма месца.

Лёгка і непрымушана размышляюцца ілюстрацыі на разваротах. Плоскасця, дэкаратыўна вырашаныя раслінныя матывы запануюць іх арнамантам ці пейзажам, ствараючы квітэста, сапраўды казачнае асяроддзе, у якім дзейнічаюць любімыя героі дзіцяці. Дабіцца, каб ніжняя старонка стала вольна артанічным асяроддзем для пераважаючых такіх прыпынкі мастацкі, яюга яна заўсёды прытрымліваецца.

Асобнай увагі заслугоўвае каліровае вырашэнне ілюстрацыі. Можна ўпоўна гаварыць аб бясспрачным жывапісным таленце мастацкі. Яна выкарыстоўвае даволі шырока (для графікі) палітуру колераў і ў большасці выпадкаў умее падпарадкаваць і сваёй волі і мотам жывапіснай гармоніі. Прыгожыя колеры прысьмяна дапаўняюць адзін другі. Побач з яркімі, чыстымі раптам загучыць які-небудзь складаныя зялёны або охрысты. Асабліва выразна і высакродна гучыць у гэтым асяроддзі чорны. Калі, напрыклад, узляз такі кніжкі, як «Дударыч», В. Вітні аб «Мапа і мядзведзь» (народная казка), аформленыя разам з Г. Якубені, дык, дык знаяцца, тут шчасліва спалучыліся традыцыі беларускага выяўлення каля фальклору і тое разуменне колераў, якое прынеслі ў мастацтва Гаген і Маісцэ.

Трэба сказаць, што іншы раз, калі глядзіш ілюстрацыі Алены Лось, не ўзнікае пераканання, што ў пэўным выпадку выкарыстаны толькі неабходны мінімум срэдаў, што выкарыстаны ён поўнаасю, мэтаанаварана. Гэта бывае абумоўлена яка кампазіцыйнымі, так і жывапіснымі прыёмамі (што датычыць апошніх, нель-

га не ўлічыць паліграфічнае выкананне, якое ў нас, на жаль, даўна не заўсёды дакладна перадае вартасці арыгінала).

Алена Лось актывна выкарыстоўвае ў ілюстрацыях да дзіцячых казак фальклорныя выяўленчыя матывы. Сістэматычна, сур'ёзна збірае і вучыцца яна творы народнага мастацтва.

Вось кніжка, выкананая паводле ўражанняў ад пазедзі

Чалавек і паэт Сяргей Дзяргай часта, як казаў бы адзін мой добры знаёмы, «даваў нечаканасці».

Увосень 1938 года газета «Літаратура і мастацтва» атрымала з вёскі Дуброва Парыцкага раёна невялічкі верш, падпісаны новым імем — Сяргей Дзяргай. Аматыры паэзіі ўзрадаваліся: «Які здольны малады паэт!»

І мала хто ведаў, што маладому паэту было ўжо трыццаць, што ён — мінчанін, сын чыгуначніка і што тут, у сталіцы, ён працаваў з Будлем у «Нашым краі», перакладаў прыватнаму Беларускаму арганізу рускіх этнографію і што ўдзячы паэту была прымушана яго хваціць горад і пераехаць у ціхую вёску Дуброва.

«Пачатковец, а якое ўпэўненне пера, якія тэхнікі!» — шыта захалялася ўсе тры першыя чытачы Дзяргая (помню, былі сярод іх Куляшоў, Жаўрук, Сурачоў), паўтары ўжо паслухаў паўнагучна, ядрэны рыфмы вершы, «рубіновыя — рубіны новыя», «гаснуць — каласціца, «аратны — радзіны».

А гэты «пачатковец», як высветлілася значна пазней, перакладаў тым часам у сваёй зялёнай Дуброве «Англіна» і «Пана Тадэвуша» і не «для друку», а так, для самога сябе, каб ішчы і яшчэ раз, на буйнейшых шэдэўрах сусветнай паэтычнай класіцы выпрабаваць слух роднага слова, пераканана ў яго неабмежаваных магчымасцях.

Дваццацігоддзе для Перамогі. Сярод партызан і падпольшчыкаў, адначасна баявымі ўзнагароджаны, — Сяргей Дзяргай.

Так — і зноў жа неспадзявана — мы дазналіся, што вайна застала Дзяргая ў Гомелі і што, прыктыты да ложка хваробай, ён стаў удзельнікам падпольнай групы, гаспадаром явячнай кватэры...

І калі мы ўжо згадалі часы ваяцкіх выпрабаванняў Дзяргая, гадзі яго выключна (не пабылі спазнаць) чалавечы мужнасці, то спынімся на створанні ім паэзіі, пасля вайны, вершы «Акуляцыя» — ён могое нам расказае пра тое, што было там, у Гомелі, і больш, па усёй зямлі, агульнай зямлі акрамя акупацыйнай ночы.

Святло злінула раптам... Цемра не падлазала... Спакваля, не падражалася завушлямі, не завяліла наперад зморк... Гэны.

Цемра — паглынула. Неудачна, яна ўладдалася. Што там, жыць блізка надзея ў вачэй? Гаўка, яна ўзлупоўвалася. Што там, нічога б'еці сэрца жыцько?..

І далей — у тым жа стылі востра кафіктэкта, на рэзнім, чорна-белым кантрасте фарбаў, шырока абатульлены, якое не лічыцца з падрабязнасці, адкладае дэталі, абы толькі мы найлепей адчулі атмасферу акупацыі, акупацыі як «парадак», як пэўны «псіхалагічны рэжым»:

Дня не было, Дзеньны клопаты разбегліся, Распяўзлася, Прыталілася, Баючыся напаміць аб сабе, Ночы не было, Чародна ружовых снюў Сінулася зграй ваўкалакаў, Шорых, чорных, Яны вылі і хапалі за горла, Жыцця — не было, Але не было і смерці...

І яшчэ далей — галоўнае: прышпываючы новы для нашай паэзіі, багатай на адыналічныя па тэме творы, бесстрашны аналіз розных стымуляў і прычын, што маглі навесці — і влілі чалавеча на барацьбу, у падполле, пад кулі, у агонь:

...Быў дух, ператвораны ў поэзія, Мужнасць нараджала герояў, Помста нараджала герояў, Надзея нараджала герояў, Крыўда нараджала герояў, Смутка нараджала герояў, Адчая нараджала герояў, І толькі здрада — нараджала тхараў...

Мы часта спрачаемся аб шляхах і мажлівасцях вольнага

17 верасня спяўніцтва 60 гадоў Сяргею Дзяргая. Праўдлівае Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру віншаванне.

«Дарагі Сяргей Сцяпанавіч! — гаворыцца ў віншавальным адрасе. — Мы, твае сябры і таварышы па літаратурнай працы, гораца вітаем, сардэчна віншуюем цябе, таленавітага паэта, цудоўнага чалавечка-працавіцка, з днём твайго слаўнага 60-годдзя.

Шматлікія чытачы добра ведаюць тваю шчырую і мудрую паэзію, якая вучыць прыгажосці, чалавечнасці і любові да людзей. Яны заўсёды рады падзнаваць табе за не і за ўсё тое, што зрабіў ты, знаёмчы іх з творамі інашчужых паэтаў, мы рады адзначыць гэта ў памяты дзень, а таксама ўшанаваць тваю грамадскую дзейнасць і вялікую плённую працу як паэта і стыліста ў разнастайных і разнапланавых выданнях. Тае нігі «Чатыры стылі», «Крэмень аб крэмень», «Святло ў будзень» і іншыя, твая актыўная праца з'яўляюцца значным здабыткам нашай культуры.

Жадаем табе, дарагі Сяргей Сцяпанавіч, добрага здароўя, шчасця, многа сонечных год, новых выдатных твораў на славу нашай літаратуры».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» даламецца да гэтага віншавання і таксама жадае паэту добрага здароўя і творчых поспехаў.

МУДРАСЦЬ І ДАБРАТА

верша... Наша паэзія не можа развівацца інакш, як толькі за сабойшчы ўсе формы, усе багатыя паэтычнай культуры, у тым ліку і сансавай, фармальнай «рэсурсы» верша перыфаразавана, вольнага. Але божа! Як надзвычайна бясформенна-меланхалічны «роўдзмі», гэта ўяўна-шматзначна пустага з яго бяспрычыннай варыяцыйнасцю «аблык — зямны шар» (сучаснае мысленне), з яго неабавязковымі спасылкамі на Сікейра-са, то на Кента (інтэлектуальнасць)!

«Акуляцыя» Сяргея Дзяргая (як і «Хірасіма», і «Трое ўначы», і «Друка мой! Шчыры мой!») — яры прыклад таго, што можна назваць натуральным адзіствам істотнага замысла і яго канкрэтных ачышчальных у вершы. Не могу сабе ўявіць, каб гэта думка аб паяўку святла і зморку, галы, ўзвешаны на чуйных шаліх пераход ад нематы і сшархасці да дзевяны, да барацьбы былі выказаны нескі інакш, скажам, праз строга размераны і «звонкі» верш.

Як не магу ўявіць сабе зарыфмаваныя стыхіянна-урэчыстую эпітафію хірасімак ахварам:

Адны кіпілі, Хвіліна жалобнага маўчання У памяць таго, што было... Гэта велікі мала, Хірасіма, Вечным маўчаннем гарма, Цішыней вечнага міру Ушывуем памяць Ахвар тваіх, Хірасіма.

І той жа ціха-засяроджаны, раздумлівы Сяргей Дзяргай умеє, дзе трэба, абудзіць у сабе такую звонкасць, такую гразлівае вяселосць, што можна падумаць, быццам перад намі не ўмураваны вопытам і гадзікамі стаў чалавек, а бесклапотнае хлпанца.

Вось пра летнюю хмару: Ок, і увішная — крок да бяды Ці не залішніе — столькі вады? Кікуда кропельку зерню гарчычнаму, Мамаву зерніцу кінула дае аж: Ячмаму, жытціому, зерню шпанічаному... «Ші А то баць — душой загавееш! Кропля за кропляй Зімяно, цёплай, Кропля за кропляй, Гопля дзі гол-ляй.

Не «па правілах» шчодрата чытуго, бо цвёрда перанананы: Дзяргай мы яшчэ як след не ведаем, яшчэ не прачыталі як след інакш, ці абмінулі б укладальнікі хрэстаматыі, людзі, якія павінны спрыяць выхаванню дзябратаў і мудрасці, ці абмінулі б яны Дзяргаява чароўнае «Зерне», яго неацэфікаваную народнасць і прастату і тоннасць:

Ці помніце вы такі верш

Дзяргай — «На ростані»? Два чалавекі, ён і яна, расшыл перад тым, як назаўсёды расставіцца, крыху пастаяць на месцы, дзе яны калісьці сустраліся ўпершыню... «А вось ён і каменны знаёмы на ростанях...»

Аб чым ён? Сустрэцца ж вост тут даваўся нам Восенню залатою, Крамяно і віхраватаю, Восенню зялёною.

Яшчэ нічога не сказана пра тое, што не раздзіцца гэтыя двое, ён і яна, што разам вернуцца яны дадому, але гэта шчылівае памяць, гэта неадступнасць успаміну, гэта салодка-балючае кружэнне слова «восень»! Восі і наперад пасля таго, быццам і для сапраўднага паэта-лірыка чужая душа, што цёмны лес...

Я люблю Дзяргаявы вершы народнага ладу, і асабліва пра салаўя:

Ой, бяда салаўю, бяда, Гора горнае ды нудна, То не чэрць і не паўбяды — з салаўіако неслася, з ёю, з песняй, жыцьцём хваліў, з ёю ў небе зару паліў, з ёю зорні зныч расіў, з ёю росы буйныя піў... Буйны кроплі расы з лавае — Кропля кожная па «слова».

Народная песня і казка, не туючы свайго мэта фальклораў «балады», «павястаны» ў Дзяргай інтэлектуальную завершанасць, нават псіхалагічны змест: тут радзіца і суме, смяцка і плача чалавек...

Сяргей Дзяргай мы раз-пораз, то ў сувязі з юбілеем, то ў сувязі з выхадом чарговага зборніка «адкрыццё» навава. Зборнік ж, нарэшце, прывыкнуць да думкі, што ў сучаснай беларускай літаратуры вось ужо, трыццаць год працуе перша-класны лірык, добры знаўца народнага слова, майстар з высока развітым паэтычным адказам і пераўтварэннем і паэзіяй — Сяргей Дзяргай.

Р. БЯРОЗКІН.

МІЖ ПАСЯДКАМІ ПА СЛЯДАХ ЧАСУ

Між пасадкамі, трымаючы ў руках кніжку «Сляды часу» Дамітрыя Палітыкі, думаць і разважаюць аб ёй у межах традыцыйнай раённай. Я добра ведаў яе аўтара, больш таго — меў падстава вылучыць сябе яго сябрам. Кніга з'явілася ў свет пасля яго заўчаснай смерці, і таму, думаю, зразумелы асабліва настроі раённага.

Дамітрый Антоначук у гэтым дзень жыцця, працаваў у Вышэйшай рэспубліканскай партыйнай школе загадкаўнага кафедры літаратуры. Працаваў, змагаючыся з хваробай, адважваючыся для добрых спраў год за годам, месці за месцам. Ведаючы гэта, можна смела сцвярджаць, што яго пісьменніцкая актыўнасць межавала з подзвігамі.

Чалавек мяккай душы, добра-зачытлы і адкрыты, з заўсёдным імкненнем да людзей, да жывога слова, Д. Палітыка ўмеў быць патрабавальным і цвёрдым, калі справа тычылася грамадскіх прынцыпаў, якімі ён кіраваўся, якімі імкнуўся служыць. Літаратуру ён успрымаў, азначаваў і ўзвешваў, ідучы ад надзвычайных праблем жыцця, ад ітарэсаў народа, патрабаванняў літаратурна-навуковых пазнання, выразна выяўляўся ў імкненні разгледзець праблему літаратурнага развіцця ў яго агульных заканамернасцях (праўда, прыводзіла яго да пэўных страт пры аналізе канкрэтных статычных з'яў).

Рэдактары падзялілі кнігу на дзве часткі: першую складалі арыкулы аб з'явах сучаснага літаратурнага жыцця, другую — абнаўляючы на памеру праца Д. Палітыкі «Лірыка Куляшоў перакладчык» (яна, як вядома, ужо выдавалася асобна) і арыкул «Паэзія А. Куляшоў у перакладах М. Ісакоўскага».

Аператыўна-крытычныя выступленні, уключаныя ў кнігу, адносяцца да рознага часу, пераважна да 50-х гадоў. Зусім зразумела, што з вышэйшай сэнсаванай днём не кожная ацэнка з'яўляецца бясспрэчнай. Але думкі, якія абараняе аўтар, заўвагі, адрававаныя пісьменнікам і крытыкам, і сёння актуальны і сучасныя, бо яны грунтаваліся на добрым разуменні мастацкай літаратуры.

У арыкуле «Не звужай творчай размовы» Д. Палітыка вызначае сваё разуменне задач літаратурнай крытыкі: барацьба за павышэнне ідэіна-мастацкага узроўню нашай літаратуры і творчасць, добраахвотнае прыцягненне амеркавання кожнай новай кнігі, імкненне кіравацца гэтым правілам ва ўласнай практыцы, крытык у кожным выпадку ставіць праблему, якія лічыць важнейшымі.

«Чалавек — жылая крыніца падаў» — з гэтага пачынаецца першы раздзел кнігі. Разгледзім праблему сучаснага запасу, разважаючы аб асаблівасцях гісторыка-рэвалюцыйнага рамана, у прыватнасці — аб адзіночна дасягнутым узроўню мастацкага вымыслу, аўтар паслядоўна і пераконаўча развівае думку, што «япіма і не можа быць хвалюючата мастацтва, у цензурі якога не стаіць, першым якога не з'яўляецца чалавек-шукальнік, творца, пераўтваральнік, будаўнік і змагар. Нікяя

Д. Палітыка, «Сляды часу». Літаратурна-крытычныя арыкулы. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1967.

падае не павінны засланць жывога чалавек!»

Даследуючы кнігі розных аўтараў аб партызанскім руху ў Вялікай Айчыннай вайне, крытык выступаў супраць дэкарацыйнасці, апісальнасці, фантаграфізму. Ён змагаўся з ілюстрацыйнасцю і рашуча адвартаў падмену самастойнага і арыгнальнага аналізу жыцця абстрактна-лагічным пабудовам, высмейваў рамесніцкую падгонку фантаў пад вядомыя ідэі...

Супраць спрочанасці і вульгарызавані ў самой творчасці і ў ацэнках выступіў Д. Палітыка і ў арыкуле «Аб тым, што нас хвалюе»: «Мастацкае разуменне рэалісцісці нельга прасталінейна вымарваць «узроўнем» грамадска-палітычнага жыцця нават і тады, калі пісьменнік з'яўляецца актыўным грамадскім дзеячам». Кожны з нас падпісачка і пад заклікам да крытыкі, каб яна змагаўся за глыбіню і маштабнасць у літаратуры і ва ўласных выступленнях, каб рашуча вынараілася камп'ютэрысц і павярхоўнае тэарэтызаванне, рамесніцтва і дэлетаніскае ўсёнаісцтва («са глыбіню і маштабнасцю»).

Прафесійны ўзровень літаратурна-навуковага даследавання найбольш выяўляецца ў работах Д. Палітыкі, якія прысвечаны разгляду перакладчыцкай дзейнасці Куляшы і ацэнка перакладаў паэзіі А. Куляшоў на рускую мову, ацэнкаў дзеячых М. Ісакоўскім. Тут звартае на сябе ўвагу з лепшага боку неспрэчнае сутыкненне са сферай паэтычнага, з самім мастацкім словам, добраахвотна супастаўлення адной мовы з другой, аднаго мастацкага равіняна (арыгінала) з другім (перакладам).

Сваімі назіраннямі над узорами работы Куляшы-перакладчыка аўтар — у межах сваёй сціплай задачы — імкнецца вызначыць менавіта прынцыпы мастацкага перакладу, што вынікаюць з практыкі выдатных майстроў. Д. Палітыка выступае перад намі як прыхільны творца і рознабаковага падыходу да мастацкага перакладу, супраць рамесніцкіх перакладаў, у аснове якіх сямі і дух арыгінала, яго пэдагугіна сіла і характэра скажонага ад прыблізна дакладнага перакладу думак, ад імяніна даць прыблізна дакладнае гучанне радка з страфі.

Як вядома, пры спробе асэнсавання прынцыпаў мастацкага перакладу ўнікае безліч розных пытанняў: як знайсці адзін аднаго слова для перадачы думкі арыгінала, які захавалі нацыянальна-навуковы характар і каларыт, уласцівы перакладчыку, як перадаць спецыфічны тэксасці, звязаны з перакладам з блізкай мовы. Разгледзім пераклады Яні Куляшы з рускай паэзіі («Слова аб палу Гіравыме», Някрасава, Іацькоўца,

Н. ПЕРКІН.

ПРА НЯСКОРАНУЮ ЗЯМЛЮ

Клічаўшына, партызанскі край... Першы партызанскі бой з захопленымі праграмы тут яшчэ 14 ліпеня сорах першага, а ўжо вясной 1942 года народныя месціцы выкінулі акупантаў з межы раёна...

Партызанскі вайне на Клічаўшыне, падзвігам «лясных салдат» і іх важнаю-камаўдзіраў Вітола, Зайца, Іаха і іншых прывясціў сваю кнігу «Над Олсай-ракой» удзельнік тых незабытых падаў, былі старшыня выканкома вольнага народнага месціца раёна Пётр Марцэвіч Віктарчык.

П. Віктарчык. «Над Олсай-ракой». Партызанскія запісы. На рускай мове. Літаратурны запіс А. Коласова. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1966.

Які жыва расказвае аўтар аб рабоце ў тыле ворага аргану Савецкай улады і партыі, аб глыбокіх вытоках усенароднага партызанскага руху, аб героях, чые імёны дагэтуль былі невядомы. Крыўва лепшых сынаў і дачок народа, цаною тысяч і тысяч бязлічых ахвар, дэсаткі Беларуска Арудару, плацілі мы за свабоду. Сярод загінуўшых — жонка і сямьра дзяцей партызана Петра Віктарчыка...

Мужная і хвалюючая кніга гучыць, як натхненая балада пра няскораную зямлю, пра народ, які праісць праз агонь вайны непакіснуваю волю да свабоды.

Б. РАМАНАУ.

КОНКУРС ПРАЦЯГВАЕЦА

Аб'яўлены Міністэрствам асветы БССР, Саюзам кампазітараў БССР, Саюзам пісьменнікаў БССР Рэспубліканскі конкурс на лепшую песню для дзяцей праіражаны да 1 лістапада 1967 года.

Умовы конкурсу былі апублікаваны раней у друку.

Творы праостаўляюцца аўтарамі на конкурс пад дэвізам з дадаткам канверта, дзе ўказваюцца прозвішча, імя, імя на бацьку і адрас аўтара і накіроўваюцца на адрас: г. Мінск, Дом урада, Міністэрства асветы БССР, Упраўленне школ, «На Рэспубліканскі конкурс на лепшую песню».

НІКОЛА ІНДЖОЎ

Госць Саюза пісьменнікаў Беларусі балгарскі паэт Нікола Інджоў вядомы перш за ўсё як аўтар многіх зборнікаў лірыкі і паэзіі («Прабачванне», «Балада пра Камена-Бальшыаўка», «Дарогі і любові», «Вязьніца рукавіцы» і інш.). Але паэт многа працуе і як перакладчык савецкай літаратуры, у тым ліку і беларускай. Ён, у прыватнасці, пераклаады на балгарскую мову некаторыя вершы Якуба Коласа, Аркадыя Куляшоў і іншых нашых паэтаў. Н. Інджоў — галоўны рэдактар балгарскага тэлебачання. У Савецкі Саюз ён прыхоў на чале балгарскай дэлегацыі, якая ўдзельнічае ў міжнародным сімпозіуме перакладчыкаў у Маскве.

ПАРТЫЗАНАМ ГАБРАТСКА-СЕУЛІЕўСКАГА АТРАДА ПРЫСВЯЧАЕЦА

Старым лічыцца — не пара а маладым — крыху запозна. Па-над плячом мамі — гара арлінай стромай вісне грозна. І нечаканы, неспрыяны, недакаваны — зноў іду! Алень ад шалу рог зламаў прад сарнай кідае ў ваду. Край беларыгвага патуку мне свеціць вогнішча здалёку.

О, жывёны... Сцежкіна крутою, праз Карабогдан і Бядж, іду пад ветрай страхою

ЛЕТАШІС БАЛКАНСКІХ ГОР

УСТУП ДА ПАЭМЫ

навіслых хмар, нібыта ў шэрці. Як сон, на вочы мне спадваюць нябёсы ў ранішняй імгле. Лі барльефа на скале лясную кветку пакаёю. Так, гэта Бузлуджа! Прырода зрабіла помнік назаўсёды.

Дзе па-над Розіным каліс палала зарыва крывава, іду далей па сілу ўывы уздоўж сурогава Трыглава. Пад свежым подыхам эзона, пад біскавічым перахліст, каб не змарэць, бяту наўпрост да ціхай хаткі край Узана. Дзяўчына кратаве фіранку: чого, дзівак, стаіш на ганку!..

Як беларыбіны, трымае лі сэрца рукі... Крочу зноў, а міпы голас даятае ажно да Сербскіх буданоў. На Асінікаву палыну праводзіць ласкава мяне. Засну на зіпю ў палыне — і зноў у вочы ёй згляну. Але ўжо Топлець з гор іачыцца, каб нам навеці разлучыцца.

Зацараваны, абдаюся вадой сцюдзёнай з аэрыра. І ў жоўтым мосе Яварца зару ітаць з застаноса. Ляціць і ніке птушка ў небе, дзе пушча цёмная чарнее...

Мне гэты шлях на той падобен, якім па нас праходзіць кроў. Яе ўсціпае ў нас з прадонна, ад нашых продкаў-змагароў. Яна ідзе праз пупь трывожны у новы дзень, як напамі, што ты ніколі не адзі (ты ніколі не апошні) Жыцьцё мільнёў бозіменных ў тваіх артрыях і венах!

Дык помні ж, сейбіт і каваль, у справах, марах і праектах: праз нас праішці — за дэпю даля — гадзі са стрэльбамі і ў калках. Ткачы, краўцы, каменяніцы, што партызанскі неслі сцяг і долу падані ў гарах — у дождж, у снігу, у марозы — за пелшы лёс, за пелшы час. Час адрадавацца праз нас.

Пераклад з балгарскай мовы Ніл ГІЛЕВІЧ.

Народная артстыя ССРС Тамака Нікінава не чыць вядомы співак. Яна вядзе ілас ваналу ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

На нашым здымку — Т. Нікінава (злева) у час урока з канцэртмайстрам Е. Шайнюк і студэнткай В. Бандажніка.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

Пятніца, 15 верасня 1967 года.

ПАЭТ-ЗМАГАР

Да 100-годдзя з дня нараджэння П. БЕЗРУЧА

На пераломе XIX і XX стагоддзяў у чэшскай літаратуры заняў аб'ёмнае месца, які перад тым не было, паэт, які першы ў гісторыі чэшскай рэвалюцыйнай паэзіі выступіў ад імя претэратыя. Гэтым паэтам быў Пётр Безруч. Дзесяці яго «Песні» у дадатку да часопіса «Час» прыкавалі ўагу чэшскай паэзіі — у верхняй частцы пратэст супраць прыгнёту, нянавіць да прыгнятальнікаў, палымныя закляк да барацьбы і вера ў адплату. Імя паэта адразу робіцца вядомым у дэмакратычных колах. Рэдактар часопіса Я. Гербен піша Безручу: «Ваша імя зрабіла сапраўды велізарнае ўражанне. Зараз не толькі кожны літаратар, але і кожны выскочка аматар літаратуры ўжо зразумюць, што ў вашай асобе мы атрымалі новага вялікага паэта».

Аднак паэт не спынаўся на Алімпі, ніхто не можа паказваць нават знаёмствам з аўтарам. «Безруч» — гэта толькі псеўданім. Хто хаваецца за ім? Малады аўтар нават не звяртаецца ў рэдакцыю за ганарарам. Пазней ён высвятляе прычыну: «Песні» напісаны слэзскімі і крывёй — я не магу за гэта браць грошы. Я адчуваю бы ганьбу перад самім сабой!»

Пад псеўданімам «Пётр Безруч» хаваўся проста паштова чэшынкі Уладзімір Вацэк. Ён нарадзіўся 15 верасня 1867 года ў м. Гаі паблізу Апава, у Чэшскай Сілезіі. У 1885 годзе паступіў у Пражскі ўніверсітэт, дзе вывучаў класічную філалогію. Безруч ведаў пяцьмоўна мова, у тым ліку славянскія («Мне заўсёды было ясна, — пісаў ён пазней, — што славянскі паэтычны вядзьмак рускую мову»). Закончыў універсітэт аднак не ўдалося. І ў 1888 годзе будучы паэт ідзе на службу — дробным паштовым чэшынкі. Паставіўшы істотныя напружванні жыццё збліжана яго з чэшскай беднотай. «Рабыня для мяне заўсёды была і застаецца самымі блізкімі людзьмі», — прызнаваў ён. — Маці выхоўвала нас на сціпую бязкава пенсію... Мы ваялі сумнае і цяжкае жыццё. Можна, таму мне былі заўсёды такімі блізкімі рабочыя, бедныя сяляне, ремеснікі, але далёкімі людзі багатыя».

Пісаць П. Безруч пачаў рана, яшчэ гімназістам. У 1889 г. у часопісе «Шванда дудар» былі змешчаны яго зямельніцкі пад назвай «Нарысы пра кафе Люціцкі». Аднак вядомасць паэту прынеслі вершы, змешчаныя праз дзесяць год у часопісе «Час» (званым, дарэчы, што паэзія імяна гэты часопіс пазнейшай чэшскага чытача з бунтарскімі творамі беларускіх песняроў — Я. Купалы і Я. Коласу).

У першае Безруча, аб'яднаных сіл у зборніку «Сілезскія песні», азначылі жыццё ішчэрар і сялян Сілезіі, адной з нацыянальных украін Аўстра-Венгерскай імперыі, дзе сацыяльны прыгнёт напалставаўся на нацыянальна. Галена, беззямельна, голад былі лёсам тысяч сялян. І Пётр Безруч — шчыры патрыёт свайго краю — узямае голас у абарону сваіх зямелькоў.

Любоў да радзімы, да роднай мовы, роздум аб месцы паэта і паэзіі, заклік да барацьбы — вось тэмы «Сілезскія песні».

З пачынкам болем у сэрцы гаворыць паэт аб паступовай адрэацыяналізацыі свайго народа, які нядаўна налічваў 270 000 жыхароў:

Семдзятка тысяч нас пад Дешынам, пад Дешынам...
Сто тысяч нас апалячылі,
сто тысяч нас апалячылі,
ціхачка іржылі нас,
ціхачка іржылі нас,
толькі семдзятка тысяч,
ціхачка іржылі нас,
ціхачка іржылі нас?

У многіх першае Безруча праарочы помсту, барацьбу не на жыццё, а на смерць, пегібель тых, хто жыў у багаці і раскошы за кошт бедных:

Аднойчы, аднойчы...
Надыдзе адплата,
у бурную ночь вяртава ўзнята.
Акадзім Эдзік Няделья па праву называў Безруча «песняром прыгнечанага народа і майстрам проста-такі стаўлевай верша».

Калі ў 1918 годзе Чэхаславакія стала незалежнай рэспублікай, Пётр Безруч хутка распэўнаў сапраўдную сутнасць буржуазных «свабод». Усе фабрыкі і заводы зноў засталіся ў руках Ротшыльдаў і Геро, толькі «команда жандармерый «лілі» сказана не на-памятку, а пачыска, дык ці верта было дзесяць гэтага рабца нацыянальную рэвалюцыю».

Ужо ў 1923 годзе зборнікам сатырычных вершаў «Рэспубліка перады святых Патрыма» паэт аднак высмейвае прашні буржуазіі, а ў перады «Блкітны матылькі» асуджае сацыяльную несправядлівасць ва ўмовах першай рэспублікі. У час фашыскай акупацыі творы П. Безруча забараняліся, а сам паэт жыў пад наглядом гестапа.

У 1945 годзе Безручу было прысвоена ганаровае званне народнага мастака Чэхаславакіі, і З. Філінгер з гэтага выпадку пісаў паэту: «Мы робім тое, да чаго вы даўно заклікалі: нацыяналізаваць нашы прамысловыя прадпрыемствы, шахты і банкі, каб яны служылі народу і нацыі. Гэта было і ваша праграма. Паэт глядзеў наперад».

Памёр паэт 17 лютага 1958 года. Яго творчасць засталася народу, і ён ведае яе і любіць. «Руда права» адначала, што ты жыватворныя сілы, якія закладзены ў «Сілезскія песні», будучы служыць справе публікацыі новага грамадства, за якое паэт змагаўся ўсё сваё жыццё».

Чэшскія літаратуразнаўцы неадчылі параўноўвалі творчасць П. Безруча з паэзіяй Янкі Купалы. І невялікава наш псыяр, пэўна, быў у 1927 годзе ў Чэхаславакіі, перакладаў потым вершы Безруча. На жаль, пераклады не захаваліся.

Сумны былі лёс і перакладу безручавых вершаў «Хто на маіх месцах». Гэты пераклад, выкананы адным з беларускіх студэнтаў у Празе для віленскага часопіса «Шлях моладзі», не ўбачыў свету — выданне часопіса было спынена ўвесну 1937 года. Праўда, чэшскі даследчык Карэл Полак лічыць гэты пераклад знаходай вольным і неадкладным.

Публікацыя ніжэй пераклады С. І. Грахоўскага — гэта першае гучнае вершаў Безруча на беларускую мову.

А. МАЖЭЙКА.

Пётр БЕЗРУЧ

АСТРАВА

Сто год я ў шахце моўчы жыў,
Сто год гібеў у чорным пыле,
Трашчкі плечы, як гукі,
І рукі, як жалеза, ніль.

Вугляны прах мне вочы еў,
Рубінам вусны не ірздзел,
Я учарней, я пасвеў
У змрочнай і вільготнай келлі.

Хлеб з вугалем насіў на працу,
Хадзіў з работы на работу,
А на Дуны сіроўз палаць
Расі з майх крыві і поту.

Сто год пасіў я шчырым постам,
А хто гады вярнуць мне ў сіле!

Калі ж заклікаў я да помсты,
З мяне сякаліся і кнілі:
«Каб розум меў, не грыз бы

Служыць бы пану і дзрэнжаву,
Але падняўся цыжкі молат —
Кроў палілася па Астрове».

Сябры мае, Пятро і Павел,
Сілезцы, нас ніхто не злічыць,
Берымся ж за нас па праву —
Сумленне нас да бою кліча.

Надыдзе дзень, і ўсе за намі
На сію палудне грозная сіла:
Мы так разлічыліся з панамі,
Каб помста гора спалілася!

А што ў іх у сэрцы!
Яны ж не пабачыў у поцемаж
Чырвоную кветку.

1903 г.

ЧЫРВОНАЯ КВЕТКА

За цёмным акном у шчарбатым гаршчэку
Сумце асіцы запыленыя кветкі.
Адночы урані
Цыблінка раскрылі маленечкі

Есць чэрствыя людзі і злыя заўсёды,
Асцём зараслі іх спакойныя душы.

А што ў іх у сэрцы!
Яны ж не пабачыў у поцемаж
Чырвоную кветку.

1903 г.

АПОШНІ ДЗЕНЬ ГАМГЕ БЛІЗКІ

Пампел — гэты антычны гароднінны, пакаваны пад папелам разам з усімі сваімі жыхарамі ў 79 годзе нашай эры, перанявае сваю другую смерць, пакуль яно будзе, але канчаткова. Пасля гэта, як вольна з такою любоўю адрывалі на частках старажытныя захаваныя на іх сялах молады фантаны, у якіх вада ўжо не струменіць больш за 19 стагоддзяў, Пампелі зноў пагражае разбуражэннем сонца і непагодзі, расліннасць, якая накрывае сцены дамоў, што засталіся, а таксама задалі і новыя варвары, якія бесароўна пішчу на каштоўных руках мінулага свеце імяны або цэлыя фразы, каб увякавіць сваё наведванне гэтага горада.

Вядома, Пампелю будвалаў не на вечныя

Пампел — гэты антычны гароднінны, пакаваны пад папелам разам з усімі сваімі жыхарамі ў 79 годзе нашай эры, перанявае сваю другую смерць, пакуль яно будзе, але канчаткова. Пасля гэта, як вольна з такою любоўю адрывалі на частках старажытныя захаваныя на іх сялах молады фантаны, у якіх вада ўжо не струменіць больш за 19 стагоддзяў, Пампелі зноў пагражае разбуражэннем сонца і непагодзі, расліннасць, якая накрывае сцены дамоў, што засталіся, а таксама задалі і новыя варвары, якія бесароўна пішчу на каштоўных руках мінулага свеце імяны або цэлыя фразы, каб увякавіць сваё наведванне гэтага горада.

Вядома, Пампелю будвалаў не на вечныя

Пампел — гэты антычны гароднінны, пакаваны пад папелам разам з усімі сваімі жыхарамі ў 79 годзе нашай эры, перанявае сваю другую смерць, пакуль яно будзе, але канчаткова. Пасля гэта, як вольна з такою любоўю адрывалі на частках старажытныя захаваныя на іх сялах молады фантаны, у якіх вада ўжо не струменіць больш за 19 стагоддзяў, Пампелі зноў пагражае разбуражэннем сонца і непагодзі, расліннасць, якая накрывае сцены дамоў, што засталіся, а таксама задалі і новыя варвары, якія бесароўна пішчу на каштоўных руках мінулага свеце імяны або цэлыя фразы, каб увякавіць сваё наведванне гэтага горада.

Вядома, Пампелю будвалаў не на вечныя

Пампел — гэты антычны гароднінны, пакаваны пад папелам разам з усімі сваімі жыхарамі ў 79 годзе нашай эры, перанявае сваю другую смерць, пакуль яно будзе, але канчаткова. Пасля гэта, як вольна з такою любоўю адрывалі на частках старажытныя захаваныя на іх сялах молады фантаны, у якіх вада ўжо не струменіць больш за 19 стагоддзяў, Пампелі зноў пагражае разбуражэннем сонца і непагодзі, расліннасць, якая накрывае сцены дамоў, што засталіся, а таксама задалі і новыя варвары, якія бесароўна пішчу на каштоўных руках мінулага свеце імяны або цэлыя фразы, каб увякавіць сваё наведванне гэтага горада.

Вядома, Пампелю будвалаў не на вечныя

Пампел — гэты антычны гароднінны, пакаваны пад папелам разам з усімі сваімі жыхарамі ў 79 годзе нашай эры, перанявае сваю другую смерць, пакуль яно будзе, але канчаткова. Пасля гэта, як вольна з такою любоўю адрывалі на частках старажытныя захаваныя на іх сялах молады фантаны, у якіх вада ўжо не струменіць больш за 19 стагоддзяў, Пампелі зноў пагражае разбуражэннем сонца і непагодзі, расліннасць, якая накрывае сцены дамоў, што засталіся, а таксама задалі і новыя варвары, якія бесароўна пішчу на каштоўных руках мінулага свеце імяны або цэлыя фразы, каб увякавіць сваё наведванне гэтага горада.

Вядома, Пампелю будвалаў не на вечныя

А СЛІПЛЯНЫ БЛІЗКІ

«Нагледзячы на тое, што карсападанцы па традыцыі ніколі не носіць зброі», — хваліцца Робін Мура, — «я ніколі не рабіў і кроку без аўтаматычнай вінтовак, якой я абавязаны тым фактам, што я змог трапіць дадома і напісаў гэтую кнігу».

Аўтар раману ўспешна, што пад канец яго знаходжання на В'етнаме намагаюцца Спецыяльных войск пачаць аказаваць яму «найсціхайнае давер», пасылаючы на баявыя партульныя службы.

Дзеліне раману адбываецца ў нашы дні ва В'етнаме і некаторых іншых раёнах Паўднёва-Усходняй Азіі, там, дзе амерыканскі Імперыялізм праводзіць палітыку ваеннай агрэсіі і інтэрвенцыі.

Раман напісаны ў выглядзе некалькіх наваб невялікіх апавесцей, аб'яднаных радам агульных герояў і перш за ўсё імям самога аўтара, так-

сама адной з галоўных дзеючых асоб раману.

«Многія цікавыя людзі памагалі мне напісаць гэтую кнігу», — выказвае сваю падзяку Робін Мура. Яго падзяка адрасуецца карнікам Спецыяльных войск, шматлікім ваенным чынам, якія «ўзна зрабілі на мяне самы вялікі ўплыў».

І гэты вялікі ўплыў «ястрабам» Пентагона, на думку аўтара, ясна адчуваецца ад першага да апошняга старонкі раману: і ў тых палітычных дэталках і ваенна-стратэгічных канцэпцыях, якія барэ на ўзбраенне аўтара, і ў характары вобразаў раману, і перш за ўсё — у яго аўнай антыкамуністычнай накіраванасці.

Затое мова і стыль раману бедныя і малавразнаныя. У рамане не сустрачаюцца апісанні прыроды, роздуму аўтара, яго сумненні або пану, думка аб тым, якія жыццё, апісанні светлых і намушчэй герояў. У ім няма месца тым добрым, што ўласціва чалавеку, і Уласна, адкуль я яму і з'явіцца? Бо сам прадмет апісання, мэты, пастаўлены аўтарам, ужо ў вядомай меры выключаюць тых ці іншых мастацкіх вартасці літаратуры гэтага твора.

Зрэшты, буржуазная крытыка і не шукала ў рамане мастацкіх і моўных вартасцей. Не, яны не былі патрэбны.

Адапці галоўных герояў раману «Зялёныя берэты» — маціры забойца-прафесіянала, быў і гэтага аўтара, імя азначылі Корні, Чылерэа і на імя Корні дарагі імі сябрам, у тым ліку і аўтару, перш за ўсё таму, што ён, фін па нахаджанню, «змагаўся з рускімі, калі яны ўзгорліся на яго родную зямлю. Пазней ён уступіў у германскую армію і цудам перажыў два гады змаганняў з рускімі на ўсходнім фронце». Пасля разгрому фашыскай Германіі недабыты гітлеравец знайшоў апекуну ў асобе амерыканскіх мілітарыстаў, якія ўзмоцнілі распаўсюд іх новай сувэтнай вайны і вераванні. Для яго новае гарматынае імя было Чылерэа і на імя Чылерэа і спатрыбаў новым гаспадарам. Пасля яшчэ гадоў службы ў арміі ЗША Корні, у адпаведнасці з заканаўцамі, атрымаў амерыканскае грамадзянства. Ён выконваў сакрэтныя і афіцыйныя мейд Цэнтральнага наведвальнага ўпраўлення ЗША ў Еўропе.

Ужо, вядома, без яго не было аб'ясціць, калі пачалі фарміравацца спецыяльныя войскі, прызначаныя для вярных сінчыі супраць народаў, якія змагаюцца за сваю свабоду. Так «старыны Корні» трапіў у Цэнтр спецыяльных вайны ў Форт-Браге, а адтуль у В'етнам.

Для гэтага лютага антыкамуніста, професіянальнага забойцы і ў міры часта жыццё другога чалавека нічога не варта, асабліва, калі ён лічыць, што той сімпацізуе «чырвоным». Адночы, будучы амерыканскім ваеннаслужыўцам у Германіі, Корні «адным ударам кулака» забіў нямецкага грамадзяніна, бо яму аддалося, што той «рускі агент».

Тым больш у перыяд вайны. Вос туд ужо маёры садыст-забойца — у сваёй стыхіі.

Корні і яго калегі не супраць таго, каб выкарыстаць для сваіх ваенных ацый палітычных бандытаў, якія нідзе на напад на будаўнічых манахаў, адрозал ім галовы і забралі ў іх ліставае волата, якое тыя набылі для свайго храма. Амерыканцы напалі бандытаў для таго, каб тыя ўступілі ў бой з паўднёва-в'етнамскімі патрыятамі. Больш таго, план Корні заключаецца ў тым, каб у мітусні бою расцягнуць тых, хто змагаецца, і з-за вугла знішчыць і «сваіх», і «чужых». Расказваецца пра задушэнне. Корні вельмі радыя быў завершана, амерыканцы яшчэ і ашукалі бандытаў: яны заклікалі іх па меншым колькасці забітых працінаваў, хая ваяваў банды горада перакоўваў, што ў бандытаў «проста не было часу адразаць вусны або рукі для доказу».

Аб маралі амерыканскіх ваяваў гаворыць і тое, што яны за грошы і харчы купляюць галодных белякоў пагражанага з В'етнамам раёна Намбоджы і адрашоўваюць іх у адпаведным духу. «Я спытаў у іх, — гаворыць

Корні, — ці гатовы яны забіваць камуністаў усюды, нават у Намбоджы. Яны гатовы».

Бруднае нутро імперыялістычных ваяваў прадстае ў карціне бою. Зной маралю ўзглядзеце тое, што ляжэ да бою бункеры, у якіх змагаліся саюзнікі амерыканцаў паўднёва-в'етнамскіх «страйкеры», былі па загаду капітана Корні замініраваны на той выпадку, калі патрыёты, што знаходзіліся сярод «страйкераў», пачнуць зброю супраць амерыканцаў? І калі на адным з бункераў «страйкер» — кулямётчык накіраваў сваю зброю ў адваротны бок, Корні спаконна націскае выключальнік прыкладнай машыны і бункер лічыць у паветра, а разам з ім і шматлікія верныя «саюзнікі» амерыканцаў. Немаўлажная дэтал — аўтар раману асабіста ўдзельнічаў у мініраванні бункераў.

Р. Мур падводзіць падпалоўніка Трына, а праз яго і чытача, да апраўдання неабходнасці і абавязковасці брудных прыёмаў «спецыяльнай» вайны, якія Трына, майстар звычайнай вайны спачатку не мог зразумець. Ён гаджаецца за капітанам Корні, што і выкарыстанне наймных бандытаў, і парушэнне грамадзянскай дзяржавы, і мініраванне «саюзнікаў» — усё гэта толькі «маленькія хітрыкі, якія выратавалі нас».

Вышэйшай этычнай меркаваннем аўтар лічыць іх гатоўнасць і здольнасць служыць мэце выратавання капіталістычнага ладу. Іх агрэсіўны дух і нянавіць да камунізма. «Мы або будзем змагацца супраць партызанаў так, як мы гэта робім тут, — гаворыць падпалоўніку Трына — «цудоўныя малыя афіцэры» Шмелінар, — або сам будзем партызанамі, магчыма, на Кубе або ва Усходняй Еўропе, магчыма, досыць хутка ў Паўднёвым В'етнаме».

Вось яна — сутнасць гэтай кнігі, уся яе ідэяная накіраванасць. Заразіць моладзь антыкамуністычным, мілітарызма думкам, заклікае яе да брызлістай барацьбы за «свабоды і свет», г. зн. за капіталізм, да барацьбы ўсім магчымымі спосабамі.

Р. Мур хоча прывесць амерыканцаў заагалічваючы нівеліць да камунізма, да камуністаў. Менавіта дэсяць гадоў ён спрабаваў у чорным святле прадстаіць пачуццёў в'етнамскіх патрыятаў і ў перым часта называе ім «камуністамі», асабліва ў сіцне бою з амерыканцамі».

Праграфіна грамадзянскае усю свету, у тым ліку і амерыканскай, патрабуе раскідкі капіталаў і значнай вяртання ў В'етнаме. Р. Мур імянецца ў сувязі з гэтым унушыць амерыканцам такі погляд на праблему міру ва В'етнаме, які выгладзіць «ястрабам» Пентагона. «Кілер мы павінны націскаць і націскаць на камуністаў, — гаворыць ён вуснамі капітана Спецыяльных войск ЗША Да Порта, які марыць пра новыя эскадры, пра пачаць да Ханоя дыверсійны і таравыстычны падраздзяленні Спецыяльных войск, — вось талы Дзіалэз па падрыхтоўцы нас аб новай Мірнай канферэнцыі. Толькі мы будзем весці перагаворы з пачыні сілы».

Характэрная рыса бестэстэра — мноства падрабязна апісаных, нават смакаваных жорсткасцей і катаванняў. На трох старонках, напрыклад, аўтар апісвае катаванне паўднёва-в'етнамскага патрыёта, метадычна і паслядоўна паказвае, як кат усталіе Іголю пад назоўнік сваёй ахвяры. І ў гэтым працягнецца не толькі ўласцівы сучаснай буржуазнай літаратуры натуралізм. Апісанне катаванняў — нядрэнны ўрок для чытальніка і будучыя карнікі амерыканскай арміі.

Глыбоку раіць мае вядомай заходняй пісьменніца Памела Джонсан, калі на старонках амерыканскага часопіса «Сатэрдай Іўнінг пост» піша аб тым, што «папачні, задушаныя жорсткасцю ў мастацтве, будучы задушаны ёю і ў жыцці».

Аўтар раману не можа не прызначыць вядомых загану паўднёва-в'етнамскага рэжыму: грызныя за ўладу, карупцыю, хабарніцтва. Але і тут мэты аўтара раэінічны: яны заклікаюць тым, каб «узмацніць гэтыя тэмы і пачынаць пачыні «сумленных» антыкамуністаў і адначасова аваліць віну з амерыканскіх ваяваў за іх наўдачы ва В'етнаме».

Са старонка раману на нас глязіць вобраз самога аўтара, актыўнага ўдзельніка або добраўзчыгвага сведкі ачмыстнаў амерыканскай ваеншчыні.

Раман Р. Мура «Зялёныя берэты» сведчыць аб вялікай залежнасці буржуазнага пісьменніка, гаворачы словамі У. Г. Леніна, «ад грапавага мяшка, ад подкупу, ад утрымання». І хая сучасны амерыканскі літаратуразнаўца (як, напрыклад, прафесар Дэмі Браун у сваёй манатграфіі «Савесці адносны да амерыканскай літаратуры») намагаецца пераказаць сувэтную грамадзянскае быццям «функцыі амерыканскага пісьменніка не вымажыць да ідэалагічнага мандага, і яго адзіны паўны сацыяльны абавязак — пазбягаць пакулі і цішнізму», шыла ў мяшкі не ўтоліць: пры капіталізме існавала і будзе існаваць літаратура, якая выконвае сацыяльныя задачы маналістычных колаў.

«Ястрабы» ад літаратуры здольны заразіць і адурманіць паўночную частку насельніцтва. Але будучыня амерыканскай літаратуры не за ім.

на, калі пачыла, з ім «майстэрствам» 24 красавіка 1967 года чысціць злучанная рука зніла са сілны гарадскога сабора Геркуланума цудоўную фрэску. Старшыня ўпраўлення прафесар Дэ Франчыніс заняў журналістам, што «абсурдна пераводзіць на грашовое вылічэнне каштоўнасць гэтых урэдзёных твораў мастацтва, бо іоны і грошы не атрымавалі зладзеі, тайна прадаўшы нараваньня, унікальныя рэлігійныя скарбы за гэты кошт. Таму цяжка ўстанавіць памеры нанасенай шкоды».

У церапінны час адзіным наглядным вынікам усіх гэтых сігналаў трыоў і з'яўляецца павелічэнне колькасці закрытых для наведвальнікаў дамоў у Пампелі і Геркулануме. Іх можна аглядаць, яны правяць, толькі праз высокую рашотчатую браму.

Але яны там не былі. Пампелі ўсё шчы падобна на казку. Назірвалы наведвальнікі можа ўбачыць у гэтым мёртвым горадзе тысячы сляпоў жыцця народа і сагатай старажытнай цывілізацыі.

Спійшайцеся гледзець гэты горад, бо апошні дзень Пампелі блізкі.

У. ГРАКО (ТАСС).

на, калі пачыла, з ім «майстэрствам» 24 красавіка 1967 года чысціць злучанная рука зніла са сілны гарадскога сабора Геркуланума цудоўную фрэску. Старшыня ўпраўлення прафесар Дэ Франчыніс заняў журналістам, што «абсурдна пераводзіць на грашовое вылічэнне каштоўнасць гэтых урэдзёных твораў мастацтва, бо іоны і грошы не атрымавалі зладзеі, тайна прадаўшы нараваньня, унікальныя рэлігійныя скарбы за гэты кошт. Таму цяжка ўстанавіць памеры нанасенай шкоды».

У церапінны час адзіным наглядным вынікам усіх гэтых сігналаў трыоў і з'яўляецца павелічэнне колькасці закрытых для наведвальнікаў дамоў у Пампелі і Геркулануме. Іх можна аглядаць, яны правяць, толькі праз высокую рашотчатую браму.

Але яны там не былі. Пампелі ўсё шчы падобна на казку. Назірвалы наведвальнікі можа ўбачыць у гэтым мёртвым горадзе тысячы сляпоў жыцця народа і сагатай старажытнай цывілізацыі.

Спійшайцеся гледзець гэты горад, бо апошні дзень Пампелі блізкі.

У. ГРАКО (ТАСС).

БЕСТСЕЛЕР СЛУЖЫЦЬ «ЯСТРАБАМ»

Святлана ШМЫГАВА

сама адной з галоўных дзеючых асоб раману.

Затое мова і стыль раману бедныя і малавразнаныя. У рамане не сустрачаюцца апісанні прыроды, роздуму аўтара, яго сумненні або пану, думка аб тым, якія жыццё, апісанні светлых і намушчэй герояў. У ім няма месца тым добрым, што ўласціва чалавеку, і Уласна, адкуль я яму і з'явіцца? Бо сам прадмет апісання, мэты, пастаўлены аўтарам, ужо ў вядомай меры выключаюць тых ці іншых мастацкіх вартас